

Olga Dąbrowska-Cendrowska

Kielce, 14.08.2025 r

Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

cendrowska@ujk.edu.pl

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Koniecznej
pod tytułem: *Spektrum medialnego zaangażowania jako kategoria analityczna.***

Zaangażowanie widzów wybranego programu telewizji rzeczywistości.

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu,

Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa.

Promotor prof. dr hab. Dorota Piontek

Pani Aleksandra Konieczna tematem swojej pracy uczyniła medialne zaangażowanie dostrzegając jego znaczenie w badaniach różnorodnych tekstów kultury popularnej oraz badaniu ich odbiorców. Problemem badawczym dysertacji uczyniła „spektrum medialnego zaangażowania, które potraktowała jako kategorię analityczną umożliwiającą opisywanie i badanie zaangażowania odbiorców z produktami medialnymi oraz występującymi w nich personami” (s. 4).

Wybór tematu został poprzedzony imponującą analizą literatury przedmiotu, z której jednoznacznie wynika, że w polskim medioznawstwie zagadnienia medialnego zaangażowania, interakcji i relacji paraspołecznych, a także telewizji rzeczywistości, jak dotąd, nie cieszyły się większym zainteresowaniem badaczy. Autorka dysertacji w dużej mierze oparła się na literaturze obcojęzycznej, trafnie ukazując złożoność badanego zjawiska i podkreślając potrzebę jego kompleksowego opracowania.

Doceniam badawczy instynkt Doktorantki, która wykazała się dużą intuicją w wyborze tematu. Po zidentyfikowaniu „białej plamy” badawczej, precyzyjnie ją wypełniła zarówno rozważaniami teoretycznymi, jak i wynikami własnych badań. Wysoko oceniam również systematyczną, krytyczną i wnikliwą analizę literatury przedmiotu, która pozwoliła na precyzyjne sformułowanie celów i pytań badawczych. Należy także podkreślić fascynację Pani Aleksandry przedmiotem badań, a także jej entuzjazm w realizacji wytyczonych celów oraz konsekwencję w przechodzeniu przez kolejne etapy złożonej i wieloetapowej procedury

badawczej. Postawa ta zaowocowała powstaniem dojrzałej rozprawy doktorskiej, której lektura stanowiła dla mnie czystą intelektualną przyjemność.

Zaproponowany temat rozprawy oceniam wysoko, przede wszystkim ze względu na jego aktualność, wynikającą z zaangażowania odbiorców w wybierane przez nich produkty kultury popularnej – w tym przypadku w program telewizji rzeczywistości „Hotel Paradise”. Temat dysertacji wpisuje się w zakres dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach, a świadczą o tym przedmiot badań, postawione cele oraz pytania badawcze, przyjęte koncepcje teoretyczne (użytkowania i gratyfikacji, kultywacji, kodowania i dekodowania) oraz wybrane przez Doktorantkę metody badań.

Cele pracy, pytania i hipotezy badawcze

Pani Aleksandra Konieczna, we wstępie, precyzyjnie sformułowała cel główny swojej rozprawy doktorskiej, którym było „opisanie i zbadanie spektrum medialnego zaangażowania jako kategorii analitycznej oraz zaprezentowanie narzędzi do jego badania i przetestowanie ich na widzach wybranego programu telewizji rzeczywistości” (s. 7). Autorka określiła także dziewięć celów szczegółowych (CS1-CS9). Pierwsze cztery (CS1-CS4) odnosiły się do części teoretycznej dysertacji, mianowicie:

- CS1: Przegląd i usystematyzowanie propozycji tematycznych oraz metodologicznych dotyczących interakcji i relacji paraspołecznych, oraz zaproponowanie autorskiej operacjonalizacji najważniejszych terminów związanych z tym obszarem.
- CS2: Przegląd i analiza ewolucji koncepcji użytkowania i gratyfikacji oraz medialnego zaangażowania odbiorców wraz z próbą wyznaczenia etapów tego drugiego.
- CS3: Scharakteryzowanie telewizji rzeczywistości i umiejscowienie jej w szerszym kontekście, jako produktu kultury popularnej.
- CS4: Analiza założeń teorii kodowania i dekodowania oraz teorii kultywacji wraz z charakterystyką ich współczesnego ujmowania (s.7).

Pięć kolejnych (CS5-CS9) było bezpośrednio związanych z częścią empiryczną, czyli dotyczyło badań zaprojektowanych i przeprowadzonych przez Autorkę. Do nich należą:

- CS5: Identyfikacja cech strukturalnych i ideologicznych polskiej wersji programu „Hotel Paradise”.
- CS6: Określenie profilu odbiorcy polskiej wersji programu „Hotel Paradise”.
- CS7: Określenie motywów zaangażowania widzów polskiej wersji programu „Hotel Paradise”.

- CS8: Zbadanie siły zaangażowania paraspołecznego między widzami polskiej wersji programu „Hotel Paradise” a występującymi w nim personami.
- CS9: Ustalenie skali oraz sposobu oddziaływania polskiej wersji programu „Hotel Paradise” na jego odbiorców (s. 7).

Pani Aleksandra Konieczna sformułowała ponadto osiem pytań badawczych odnoszących się do przyjętych celów. Są to:

- PB1: W jaki sposób dotychczas były badane i charakteryzowane interakcje oraz relacje paraspołeczne?
- Jak ewoluowała teoria użytkowania i gratyfikacji oraz koncepcja medialnego zaangażowania? Jakie etapy medialnego zaangażowania odbiorców można wyznaczyć?
- PB3: Czym charakteryzuje się telewizja rzeczywistości?
- PB4: Jakie są założenia teorii kodowania i dekodowania oraz kultywacji oraz w jaki sposób wskazane teorie są aktualnie wykorzystywane?
- PB5: Jakie są cechy strukturalne i ideologiczne polskiej wersji programu „Hotel Paradise”?
- PB6: W jaki sposób oraz w jakim stopniu odbiorcy wskazanego programu telewizji rzeczywistości angażują się w prezentowane treści, oraz jakie są ich motywacje? Czy badany program użytkują w sposób rytualny, czy w sposób instrumentalny?
- PB7: W jakim stopniu odbiorcy nawiązują kontakty paraspołeczne z bohaterami analizowanego programu? Jak silne jest ich zaangażowanie paraspołeczne?
- PB8: W jaki sposób u odbiorców, którzy nawiązują relacje paraspołeczne z bohaterami analizowanego programu i cechują się najwyższym poziomem zaangażowania, wpływają one na kształtowanie przez nich relacji oraz zachowań w życiu codziennym? (s. 8).

Autorka recenzowanej dysertacji zdecydowała się, moim zdaniem słusznie, nie stawiać hipotez badawczych. Wyjaśniła, że jej decyzja została spowodowana przyjętym „przedmiotem rozważań i eksploracyjnym charakterem przygotowywanej pracy” (s. 8).

Metody badań

Do zrealizowania przyjętych celów oraz odpowiedzi na postawione pytania badawcze Doktorantka zdecydowała się przeprowadzić kilkuetapowe badanie. Krytyczna analiza literatury przedmiotu posłużyła do osiągnięcia celów odnoszących się do części teoretycznej

dysertacji (CS1-CS4). Do zidentyfikowania cech strukturalnych i ideologicznych polskiej wersji programu „Hotel Paradise” (CS5) Pani Aleksandra wykorzystała ilościową i jakościową analizę wybranych odcinków ww. programu. Zdecydowała się zatem zastosować podejście mieszane. Badaniom poddała 3700 minut show, co stanowiło łącznie 88 odcinków (40 odcinków ósmego sezonu programu oraz 48 odcinków dziewiątego sezonu). W wyborze próby do badań kierowała się aktualnością odcinków (listopad 2024 – styczeń 2025). Doceniam połączenie analizy ilościowej przeprowadzonej z wykorzystaniem bardzo starannie zaprojektowanego klucza kategoryzacyjnego (załącznik 3; s. 349-352) z analizą jakościową. Takie podejście pozwoliło nie tylko na ilościowe uchwycenie występowania określonych zjawisk, ale także na ich interpretację w szerszym kontekście społecznym.

Kolejną metodą wybraną i właściwie wykorzystaną przez Doktorantkę był wywiad pogłębiony częściowo ustrukturyzowany, z reżyserem programu „Hotel Paradise” (załącznik 4; s. 353-354). W moim przekonaniu to ważne źródło informacji, gdyż Bartosza Łabędzkiego należy taktować jak eksperta w zakresie ww. show. Udzielone odpowiedzi na pytanie wstępne, 6 pytań głównych oraz liczne pytania pomocnicze miały kluczowe znaczenie, ponieważ pozwoliły zrozumieć perspektywę twórcy, bliżej przyjrzeć się pracy nad programem oraz uzyskać cenne, jakościowe dane na temat uczestników programu, zwłaszcza budowanych przez nich relacji interpersonalnych.

Kolejne cele (CS6-CS9) zostały zrealizowane za pomocą badań ankietowych. Pierwsze z nich, dotyczące motywacji zaangażowania widzów programu „Hotel Paradise”, zostało przeprowadzone przez firmę zewnętrzną na reprezentatywnej próbie dorosłych respondentów (N=1000, 18+), z wykorzystaniem metody CAWI oraz kwestionariusza opracowanego przez Doktorantkę (załącznik 5; s. 355–357). W tym miejscu warto podkreślić, że Pani Aleksandra samodzielnie pozyskała środki zewnętrzne na realizację tego etapu badań.

Drugie badanie sondażowe, dotyczące kontaktów paraspółecznych, zostało przeprowadzone przez Autorkę na celowo dobranej grupie respondentów. Kwestionariusz (załącznik 6; s. 358–362) został rozesłany za pośrednictwem fanowskich grup programu „Hotel Paradise” na Facebooku. Badanie zostało oparte na autorskim narzędziu badawczym – Skali Kontaktów Paraspółecznych, opracowanej przez Doktorantkę.

Wybrane przez Panią Aleksandrę Konieczną metody badawcze są względem siebie komplementarne, a ich właściwe zastosowanie świadczy o dużej dojrzałości metodologicznej Autorki. Dzięki zachowaniu wysokiej rzetelności naukowej, przejawiającej się m.in. w precyzyjnym omówieniu każdego etapu postępowania badawczego w częściach empirycznych poświęconych metodologii (podrozdziały 4.3 i 5.1), czytelnik nie ma

najmniejszych wątpliwości co do doboru próby badawczej, zastosowanych jednostek pomiaru, przyjętych ram czasowych ani użytych autorskich narzędzi. Staranność w opracowaniu i przeprowadzeniu badań, a także spójność metodologiczna całej pracy, jednoznacznie potwierdzają jej wysoki poziom merytoryczny oraz dojrzałość Pani Aleksandry jako badaczki. **Serdecznie gratuluję!!!**

Struktura i ocena merytoryczna pracy

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno-empiryczny, liczy 363 strony i składa się ze spisu treści, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu tabel, spisu rysunków oraz aneksu zawierającego sześć załączników. Poniżej jej wymieniałam, gdyż cztery z nich (3-6) to wypracowane, autorskie narzędzia, które zostały wykorzystane do zebrania danych empirycznych. Aneks zawiera następujące załączniki:

- 1) Najdłużej trwające i najważniejsze związki stworzone przez uczestników ósmego sezonu programu (s. 343-345);
- 2) Najdłużej trwające i najważniejsze związki stworzone przez uczestników dziewiątego sezonu programu (s. 346-348);
- 3) Klucz kategoryzacyjny wykorzystany do analizy cech strukturalnych i ideologicznych programu „Hotel Paradise” (s. 349-352);
- 4) Kwestionariusz wywiadu pogłębionego z udziałem Bartosza Łabędzkiego (reżysera programu „Hotel Paradise” (s. 353-354);
- 5) Kwestionariusz wykorzystany do zbadania motywacji medialnego zaangażowania widzów programu „Hotel Paradise” (s. 355-357);
- 6) Kwestionariusz wykorzystany do zbadania kontaktów paraspołecznych nawiązywanych przez widzów programu „Hotel Paradise” (s. 358-362).

Pracę rozpoczyna wstęp, w którym Autorka wyjaśniła powody wyboru tematu dysertacji, odnosząc się zarówno do zagadnień dotyczących zaangażowania medialnego, znaczenia relacji paraspołecznych, jak i wybranych ujęć teoretycznych. Wskazując lukę badawczą precyzyjnie określiła cele swojej pracy oraz pytania badawcze, o czym pisałam wyżej.

Koncepcja kontaktów paraspołecznych to tytuł pierwszego z trzech rozdziałów teoretycznych, który Pani Aleksandra Konieczna rozpoczęła od omówienia klasycznych koncepcji interakcji paraspołecznych, m.in. autorstwa Hortona, Straussa, Rosengrena i Windahla. Podkreśliła, że wymienieni badacze traktowali je jako funkcjonalną alternatywę

wobec relacji społecznych (s. 18-28). Następnie przedstawia badania Rubina – kluczowego badacza tego obszaru i źródło inspiracji dla Doktorantki. Przyjmując chronologiczny porządek w prezentowaniu ustaleń badaczy tego zjawiska, nie zabrakło charakterystyki metodologicznych i teoretycznych wniosków badaczy pracujących w XX wieku. Tym sposobem Autorka przedstawiła krytyczne i współczesne podejścia do interakcji paraspołecznych. Wysoko oceniam uzasadnienie używania określeń persona, fan, wykonawca oraz ich operacjonalizację (s. 24). Ważną część stanowią także rozważania dotyczące koncepcji rozstania paraspołecznego, która jest nierozzerwalnym elementem relacji i kontaktów paraspołecznych. Rozdział kończy refleksja nad problemami terminologicznymi i metodologicznymi w badaniach relacji między widzami a medialnymi personami. Wynikiem krytycznych studiów nad obszerną literaturą przedmiotu jest autorska typologia kontaktów paraspołecznych, która została omówiona i zaprezentowana w tabeli 13. Autorka scharakteryzowała w niej, poza wspomnianymi wyżej pojęciami, także: kontakt paraspołeczny, doświadczenie paraspołeczne, relację paraspołeczną, proces paraspołeczny, zaangażowanie paraspołeczne, relację paraspołeczną przedłużoną (s. 64-66). **Z przyjemnością podkreślam, że konceptualizacja najważniejszych terminów to wkład Doktorantki w rozwój badań nad zaangażowaniem medialnym.**

Rozdział drugi pt. *Medialne zaangażowanie odbiorców* rozpoczyna wnikliwa analiza podejścia teoretycznego nazwanego przez Autorkę „paradygmatem użytkowania i gratyfikacji” (s. 67), w której odwołała się do badań prowadzonych już w latach 40. XX wieku przez Herzog, Suchmana, Wolfe i Fiske. Chciałabym, aby Autorka wyjaśniła szerzej, co jej zdaniem oznacza stwierdzenie Blumlera „nie ma jednej teorii UiG, ale istnieją liczne teorie z tego obszaru, które znacząco się od siebie różnią” (s. 82). Następnie poruszyła kwestie motywów zaangażowania odbiorców oraz metod ich badania, analizując je głównie w oparciu o koncepcję Rubina (tabela 20; s. 89) i innych badaczy (tabela 23, s. 93; tabela 24, s. 96). W kolejnym podrozdziale przedstawiono problem medialnego zaangażowania, ze szczególnym uwzględnieniem propozycji teoretycznych i metodologicznych Hill – jednej z czołowych badaczek zajmujących się tym tematem. Zastanawiam się, biorąc pod uwagę model zachowań odbiorców autorstwa Napoliego (s. rysunek 4, s. 101), czy w dobie konwergencji nie jest łatwiej użytkownikom mediów doświadczać „reakcji behawioralnej”, czyli ostatecznej konsekwencji głębokiego zaangażowania. Ciekawa jestem, co Autorka dysertacji myśli na ten temat. Pani Aleksandra Konieczna kończy ten fragment pracy prezentacją autorskiego modelu etapów medialnego zaangażowania (rysunek 7, s. 119) oraz autorską typologią etapów medialnego zaangażowania zawierającą następujące elementy: brak ekspozycji, ekspozycję, doświadczenie,

zaangażowanie kontrolowane, zaangażowanie długotrwałe, zaangażowanie przedłużone „transmedialne” (tabela 28, s. 119). **Podkreślam zatem, że cel rozdziału, którym było nie tylko zaprezentowanie wybranych koncepcji, ale również ukazanie ich znaczenia oraz wprowadzenie do polskich badań medioznawczych został osiągnięty i jest to niewątpliwy wkład Doktorantki w naukę. Gratuluję!!**

Telewizja rzeczywistości i jej oddziaływanie na odbiorców to tytuł rozdziału trzeciego, w którym Autorka dobitnie wykazała, że nie da się badać medialnego zaangażowania bez uwzględnienia perspektywy odbiorców. Zgadzam się z Doktorantką, że treści kultury popularnej – a zwłaszcza programy typu reality show – w największym stopniu angażują widzów, głównie ze względu na swoją interaktywność (s. 122). Ta część pracy to wynik obszernej analizy literatury przedmiotu, koncentrującej się na oddziaływaniu kultury popularnej, a szczególnie telewizji rzeczywistości, na odbiorców. Autorka, dbając o spójność i logikę wywodu, do czego zdążyła już przyzwyczaić czytelników, zdefiniowała pojęcie kultury popularnej, przedstawiając jej cechy i elementy składowe. Następnie omówiła, jak odbiorcy interpretują przekazy kultury popularnej i jaki wpływ mogą one na nich wywierać. W tym kontekście odwołała się do teorii Halla oraz Gerbnera – zwłaszcza do teorii kultywacji, którą zastosowała również do analizy medialnych reprezentacji płci i związanych z nimi stereotypów. To z kolei stanowiło wprowadzenie do refleksji nad zjawiskiem seksualizacji w mediach (s. 151-157. Uważam, że zagadnienie to miało istotne znaczenie dla całości pracy, ponieważ w części empirycznej Autorka przedstawiła analizę programu „Hotel Paradise”, który zalicza się do gatunku telewizji rzeczywistości. Rozdział kończy się charakterystyką tego typu programów, które Pani Aleksandra Konieczna trafnie określiła mianem „oswojonej hybrydy” (s. 157-169).

Rozdział czwarty pt. *Cechy strukturalne i ideologiczne polskiej wersji programu „Hotel Paradise”* prezentuje zarówno szczegółową charakterystykę metodologii badań, którą Autorka przyjęła dla tego etapu dysertacji, jak i wyniki przeprowadzonych badań, których celem była szczegółowa analiza strukturalnych i ideologicznych cech polskiej wersji programu „Hotel Paradise”. Show zostało celowo wybrane do badań, ze względu na wyniki oglądalności, popularność wśród widzów, brak badań polskiej edycji programu oraz możliwość przeprowadzenia wywiadu pogłębionego z jego reżyserem – Bartoszem Łabędzkiem. Dzięki precyzyjnie zaplanowanym i fachowo wykonanym badaniom (mieszanej analizie treści, wywiadowi pogłębionemu) Doktorantka wskazała i scharakteryzowała te elementy programu, które sprzyjały zaangażowaniu, w tym tworzeniu relacji paraspółecznych między widzami a uczestnikami. Wyniki badań przedstawiono zgodnie z przyjętymi kategoriami. Najpierw

zostali przedstawieni uczestnicy programu (dwóch edycji), następnie struktura i przebieg programu oraz relacje tworzone przez uczestników w trakcie programu. Ciekawi mnie, czy popularność trenerów personalnych w roli uczestników wynika jedynie z ich fizycznej budowy i cielesnej atrakcyjności? Czy można mówić o czymś takim, jak osobowość trenera personalnego, której cechy predestynują osoby wykonujące ten zawód do angażowania się w telewizję rzeczywistości. Taka refleksja przyszła mi do głowy podczas lektury dysertacji. Postanowiłam zatem zapytać ekspertkę o zdanie?

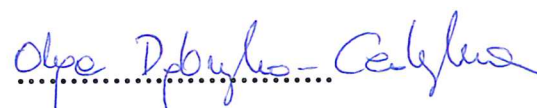
Ostatni rozdział pracy pt. *Medialne zaangażowanie widzów polskiej wersji programu „Hotel Paradise”* zawiera wyjaśnienie metodologii oraz wyniki badań dotyczące medialnego zaangażowania polskich widzów reality TV. Pani Aleksandra Konieczna, bazując na wypracowanych narzędziach czyli kwestionariuszu do zbadania motywacji medialnego zaangażowania widzów programu „Hotel Paradise” oraz kwestionariuszu do zbadania kontaktów paraspołecznych nawiązywanych przez widzów programu „Hotel Paradise” uwypukliła, w jaki sposób program oddziałuje na swoich widzów oraz jakie motywacje kierowały zarówno widzami, jak i uczestnikami programu.

Dysertację doktorską Pani Aleksandry Koniecznej, zwłaszcza rozważania teoretyczne oraz części metodologiczne, czytałam z wielką przyjemnością. Autorka zadbała o logiczną i spójną strukturę pracy. Na szczególne wyróżnienie zasługuje spójna narracja, dbałość o precyzję wywodu oraz wyczerpujące rozstrzygnięcia definicyjne. Doceniam także starannie przygotowane i przeprowadzone wieloetapowe badania, umiejętność syntezy w prezentowaniu wyników oraz przygotowane narzędzia badawcze i odwagę w prowadzeniu krytycznej analizy literatury przedmiotu. Praca została także porządnie sformatowana, w tym materiał graficzny czyli tabele i rysunki. Rekomenduję dysertację do druku. **Pani Aleksandro jeszcze raz gratuluję.**

Wniosek końcowy

Zaprezentowane w recenzji opinie, mające na celu posłużyć ostatecznej ocenie przedstawionej rozprawy doktorskiej Pani magister Aleksandry Koniecznej, pozwalają pozytywnie ocenić przygotowaną dysertację, której temat wpisuje się w zakres dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach. Ze względu na wysoki poziom merytoryczny badań zaprezentowanych w pracy doktorskiej, doskonały warsztat badawczy i wyróżniające opracowanie uzyskanych wyników oraz uporządkowanie teoretycznego podejścia do przedmiotu badań wnioskuję również o przyznanie Pani magister Aleksandrze Koniecznej wyróżnienia za rozprawę doktorską. Doktorantka przekonała mnie, że świetnie porusza się

w literaturze przedmiotu, potrafi formułować cele i pytania badawcze oraz dobiera właściwe metody do ich realizacji. Myśli analitycznie, potrafi syntezować i wyciągać wnioski. Stwierdzam, że dysertacja Pani Aleksandry Koniecznej pt. *Spektrum medialnego zaangażowania jako kategoria analityczna. Zaangażowanie widzów wybranego programu telewizji rzeczywistości* spełnia wszystkie wymagania ustawowe, co pozwala mi wyrazić pozytywną opinię w kwestii dopuszczenia jej Autorki do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

.....
Podpis recenzentki

